क्र.नं.२८ मराठी ग्रंथ

वेदांत

838 वे: ६४

इ. वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळ धुळें.

—: हस्त लिखित ग्रंथ संग्रह :—

ग्रंथ क्रमांक ४३२।वे८८[३५५]

ग्रंथ नाम तत्वबोध.

विषय म० वेदांत.

" Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai "

(1)

॥ ॥अथतत्वबोधप्रारंभः॥श्री॥ ॥

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

तत्व॰ध॰
१

(२)

श्रीगणेशायनमः॥ वासुदेवेंद्रयोगींद्रंनत्वाज्ञानप्रदंगुरुं
॥ मुमुक्षूणांहितार्थायतत्वबोधोभिधीयते॥१॥ साधन
चतुष्टयसंपन्नअधिकारियांसमोक्षसाधनभूततत्वविवे
कप्रकारसांगतअसे॥१॥ साधनचतुष्टयतेंकाय॥ नि
त्यानित्यवस्तुविवेक॥ इहामुत्रफळभोगविराग॥ शमादि॰
षट्कसंपत्ति॥ मुमुक्षुत्वहेच्यारि॥ नित्यानित्यविवेकतोका राम
य॥ नित्यवस्तुएकब्रह्म॥ तद्व्यतिरिक्तह्मणजेवेगळेसर्वअनि १

"Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

त्य॥ हा चिनित्यानित्यवस्तु विवेक॥ वैराग्य तें काय॥ इहह्मणि
जे या मनुष्यलोकिंचे पुण्यार्जित भोग॥ तसेंच अमुत्र स्वर्ग
लोकिचे निजकर्मार्जित सुखभोग यांचा ठाईं इछान धरणें॥
किंनिमित्त तर॥ मरणपतन बाधावंत आगमापायी ह्मणू
न॥ शमादिसंपत्ति ते काय॥ शम १ दम २ तप ३ तितिक्षा ४
श्रद्धा ५ समाधान ६ षट् प्रकार॥ शम तो काय॥ मनादि अं
तरिंद्रियनिग्रह॥ दम तो काय॥ श्रोत्रचक्षुरादि बाह्येंद्रिय

तत्व·ध· निग्रह॥ तप॰ स्वधर्मानुष्ठानकरणेंच॥ तितिक्षा॰ शीतोष्णा
२ दिसुखदुःखद्वंद्वसाहणें॥ श्रद्धा॰ वेदांतशास्त्रसद्गुरूवा
(3) क्याचाठायींविश्वास॥ समाधान॥ चित्ताचीएकाग्रताहे
चिसमाधि॥ मुमुक्षुत्व॰॥ परमसुखानुभवरूपमोक्षमज
लाअसो॥ अनेकजन्ममरणदुःखरूपसंसारनहो॥ ह्म
णूनइच्छाधरूनएकनिष्ठेनेंईश्वराराधनकरणें॥ ऐसेंसा राम
धनचतुष्टयसंपन्नपुरुषतत्वविवेकाधिकारीजाणावे॥ २

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

तत्वविवेकतोकाय॥आत्मासत्य॥तदन्यत्सर्वमिथ्याबा
धितह्मणोनजाणणें॥आत्मातोकोण॥स्थुळसूक्ष्मका
रणशरीराहुनवेगळा॥पंचकोशातीतहोत्साताअवस्था
त्रयसाक्षीसच्चिदानंदस्वरूपहोत्साताजोआहेतोआ
त्मा॥स्थुळशरीरतेंकाय॥पंचीकृतपंचमहाभूतकार्यस
त्असतकर्मजन्यसुखदुःखादिभोगायतनशरीरषड्वि
कारवंत॥षड्विकार०जायते१अस्तिर२वर्द्धते३विपरिण

तत्व-ध- मत्ते४अपेक्षीयते५विनश्यति६हेसा विकार जाणा
३ वे॥जायतेउत्पन्नहोतें॥अस्तिकाळकर्मसूत्रंयावदा
(५) युष्यराहातें॥वर्द्धतेवाढते॥परिणामतारुण्य॥अपे
क्षीयतेजराप्राप्तहोते॥विनश्यतिमरण॥एतद्धर्मवंत
स्थुळशरीरविशेष॥पांचाविकारांसअनुक्रमआहे॥
साहवाविनाशविकारासक्रमनाहीं॥गर्भोत्पत्तिदि राम
वसप्रारंभकरूनबाल्यतारुण्यजरावार्द्धिक्यपर्यंत ३

Joint property of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(9A)

आहेच॥ह्मणूनयाचेठायींअनियतत्वआहे॥इतिस्थु
ळशरीरं॥सूक्ष्मतेंकाय॥अपंचीकृतभूताहीकृतसत्
कर्मजन्यसुखदुःखादिभोगसाधन॥ज्ञानेंद्रियपंच
क॥कर्मेंद्रियपं०प्राणपं०मनबुद्धिएवंप्रकारेंसप्तदश
कळासहवर्त्तमानजेंआहेतेंसूक्ष्मशरीर॥कारणतेंका
य॥अनिर्वाच्यअनादिअविद्यारूपजेंशरीरद्वयांसिका
रणमात्रहोत्सातेंस्वरूपाज्ञाननिर्विकल्पकरूपजेंआ

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(5)

तत्व·ध
४

हितेंकारणशरीर॥अवस्थात्रयतेंकाय॥जागरतु॥स्वप्नसु
षुप्ति॥जागरति॰अंतःकरणचतुष्टयदशेंद्रियें॥पंचविषय
पंचप्राणयांचासर्वव्यापारअखंडहोतोहेजागरदवस्था॥
यीचातथास्थूळशरीराचाअभिमानीआत्माचैतन्य
त्यासविश्वह्मणोनिबोलिजे॥स्वप्नतेंकायतर॥जागर
दवस्थेमध्येंजेंदेखिलेंजेऐकिलेंतेंतज्जनितसंस्कारअं राम
तःकरणीवासनारूपराहिला॥त्यावासनेस्तवनिद्रा ४

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(5A)

समयींजोप्रपंचप्रतिभासलात्साअवस्थेसस्वप्नावस्था
ह्मणावी॥हेअवस्थासूक्ष्मदेहयाचाअभिमानिआत्मा
त्यासतैजसऐसेंबोलिजे॥सुषुप्तीतिकाय॥पंचप्राणवेग
ळेकरूनअंतकरणचतुष्टयदशेंद्रियेंपंचविषयांचाल
यअज्ञानीहोउनतत्समयींकाहींनजाणणें॥सुखेंनि
द्रेंतविश्रामपणें॥ऐसीअवस्थातेसुषुप्ती॥सुषुप्तिअव
स्थाकारणशरीरयाचाअभिमानीआत्मात्यासप्राज्ञ

the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai joint project

तत्व·ध·
५

(६)

ऐसें बोलिजे ॥ आतां पंच कोश ते कोण तें अन्नमय ॥ प्राण
मय ॥ मनोमय ॥ विज्ञानमय ॥ आनंदमय ॥ अन्नमय
तो काय ॥ अन्नरस जें वीर्य तेणें उत्पन्न होउन ॥ अन्नरसा
नें अभिवृद्धि पाउन ॥ श्वशृंगालव्याघ्रादि हिंस्त्रक भूता
स अन्न होतुन अन्नरूप पृथ्वीत जें लय पावतें अन्नम
यकोश स्थूळ शरीर ॥ प्राणमयकोश ॥ प्राणादि वायु पंच राम
क वागादि कर्मेंद्रिय पंचक हा प्राणमयकोश ॥ मनोमय० ५

(6A)

विज्ञानमय०॥
मनज्ञानेंद्रियपंचकसंकल्पविकल्पह्यामनोमय०॥बुद्धि
ज्ञानेंद्रियपंचकनिश्चयह्याविज्ञानमयकोश॥एवंस्थू
ळसूक्ष्मशरीरीच्यातिकोश॥आनंदमयतोकाय॥अ
ज्ञानास्तवलाभमित्रसंपत्तिस्त्रकचंदनवनितादिविष
यभोगेंसुखमानितोआनंदपावतो॥ह्मणूनआनंदम
यकोश॥हेंपंचकोशावंतशरीरमाझें॥त्राणमाझें॥मनमा
झें॥बुद्धिमाझी॥मीयांचाज्ञाताह्मणोनस्वतैवजाणतो॥

Joint property of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

तत्व-ध
६

(२)

तोज्ञातासाक्षीज्ञेयाहूनवेगळा॥कसें॥माझेह्मणूनजा
णिजेलेंकटककुंडलगृहादिकआपणाहूनभिन्न॥त
सेंपंचकोशादिकमाझेह्मणूनजाणिजेलेंतेंआत्म्याहू
नभिन्नआत्मानव्हेतरिआत्मातोकोण॥सच्चिदानंदस्व
रूप॥सत्‌तेंकाय॥भूतभविष्यवर्त्तमानकाळत्रयींही
अबाधीतहोउनराहतेंतेंसत्॥चित्‌तेंकाय॥ज्ञानप्रका राम
शस्वरूप॥आनंदतोकाय॥सुखस्वरूपजगद्विलास ६

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(7A)

स्वरूप॥एवंसच्चिदानंदस्वरूपात्माआपणऐसेंजाणा
वें॥आतांचतुर्विंशतितत्वोत्पत्तिसांगतों॥ब्रह्मीचीजेस
त्वरजस्तमोगुणात्मिकामायाआद्येतीपासूनआकाश
संभवलें॥आकाशापासूनवायू॥वायूपासूनअग्नि॥
अग्निपासूनआप॥आपापासूनपृथ्वी॥हेंपंचभूतेंमा
त्रापूर्वकजन्मली॥याहीपंचतत्वांमध्यें॥आकाशाच्या
सात्विकांशापासूनश्रोत्रेंद्रियजाहालें॥वायूच्यासाति

A joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

तत्व॰ध॰ कांशापासूनत्वगेंद्रिय॰ अग्नीच्यासत्तावंकांशापासून
७ चक्षुरिंद्रियं॰ अग्नीच्यासत्वांशापासूनचक्षुरिंद्रिय॰ ज
(४) ळाच्यासत्वांशापासूनरसनेंद्रिय॰ पृथ्वीच्यासत्वांशा
पासूनघ्राणेंद्रियजालें॥ यापंचभूतांच्यासात्विकांशापा समष्टि
सूनअंतःकरणमनबुद्धिचित्तअहंकाराचीउत्पत्तिजा
ली॥ यापंचतत्वाच्या॥ आकाशाचाराजसांशापासून राम
वागींद्रिय॰ वायूच्याराजसांशापासूनपाणिंद्रिय॰ व ७

" Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai "

(8A)

न्हीराजसांशीपादेंद्रिय० उदकरजोंशीशिश्नेंद्रिय० पृ
थ्वीराजसांशीगुदेंद्रिय० ऐसीपंचकर्मेंद्रियेंराजसजन्यें
जाणावी॥ याआकाशादिकांच्यासमष्टिराजसांशा
पासूनप्राणपंचकझालें प्राण० अपान० व्यान० उदान०
समान० ऐसेउपप्राणनागकूर्मकृकलधनंजयझाले॥
यापंचतत्वाच्यातामसांशापासूनपंचीकृतपंचतत्वेंउ
त्पन्नजालींएकेकाचेपांचपांचविभागऐसीपंचतत्वेंपं

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

तत्व·ध चवीस॥ तेंकसे॥ यापंचमहाभूतांचातामसांशएकेकघेउ
८ नत्याचेदोनिसमानभागकरावे॥ एकेकअर्धभागठेवावा॥
(१) दुसरीयाचाअर्धभागत्यांचेही च्यारिच्यारिभागकरावे॥
याअर्धार्धीभागांतमेळवावे॥ तेंकसे॥ आकाशाईभाग॥
वायु१तेजाचा१आपाचा१पृथ्वीचा१ ऐसेचौभूतांचेच्या
रभागआकाशार्धभागएककर्दमगोळजाला॥ तोकाम राम
क्रोधशोकलोभमोहरूपेंपरिणामला॥ दुसरावायूचा ८

" Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

अर्धभागांतआकाश१तेजभाग१आप१पृथ्वी१ऐसेचौंभूतां
चेच्यारभागवायूअर्धभागमिळूनएकगोळजालातोचळ
णधावनगमननिरूंधनप्रसारणरूपेंपरिणामला॥ती
सत्यातेजार्द्धभागांतआकाशभाग१वायुभाग१आप१पृ
थ्वी१एवंपंचभागांचागोळजालातोक्षुधातृषानिद्राकां
तिरतिरूपेंपणामपावला॥चौथाआपाच्याअर्धभागां
तआकाश१वायु१तेज१पृथ्वी१एवंपांचांचाएकगोळजाला

the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

तत्व·ध·
९
(10)

तोलाळमूत्ररक्तमेदशुक्ररूपपरिणामपावला॥ पांच
वांपृथ्वीचाअर्धभागांत॥ आकाश१ वायु१ तेज१ आप१
एवंपांचमिळोनगोळजालातोअस्तिमांसरोमत्वचा
नाडीरूपेंपरिणामला॥ एवंपंचीकृतस्थूळदेहींचें
तत्वेंतामसजन्येंजालीं॥ ऐसाहाकर्दमजालातोब्रह्मां
डविराटदेहस्थूळपिंडदेहासकारणीभूतजाला॥ ब्र राम
ह्मांडदेहबिंबपिंडप्रतिबिंबरूपजाला॥ ब्रह्मांडदेहाचा ९

"Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(10A)

अभिमानीआत्माविराजनामक॥तत्प्रतिबिंबचैतन्य
पिंडाभिमानीतोजीवनामकबोलिजेतो॥तोजीवजो
आपुल्याचअविद्याप्रकृतिवशेंआपुल्याचठाईमीई
श्वराहुनभिन्नऐसेंजाणतो॥अविद्याउपाधिवंतयास्त
वजीवऐसाबोलिजेतो॥मायाप्रकृतिउपाधिवंतहो
त्सातांईश्वरऐसाबोलिजेतो॥एवंयाउपाधिभेदास्तव
जीवेश्वरभेदप्रतिभासमानहोतो॥हेभेददर्शीयावत्पर्यं

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com